

På vej mod nye infrastrukturer for ligelønskampen?

– en anerkendelsesteoretisk analyse af forløbet omkring OK08

Janne Gleerup

Artiklen beskæftiger sig med det, man kan kalde kvindefagenes forsøg på et opgør med deres svage position i den samfundsmæssige arbejdsdeling. Artiklens fokus er forløbet omkring den offentlige overenskomstfornyelse i 2008, hvor kvindefagenes krav om en løn- og anerkendelsesmæssig opvurdering blev voldsomt eksponeret i en bredere offentlighed. Særligt FOAs udfordring af de aktuelle spilleregler for distribution af løn og anerkendelse i den danske aftalemodel skabte rystelser – ikke mindst internt i fagbevægelsen, hvor den moralske legitimitet i modellens kønspolitiske forudsætninger blev bragt til diskussion. Anlægges et traditionelt interessebaseret analyseperspektiv, fremstår forløbet omkring OK08 umiddelbart som et relativt mislykket eksperiment. Anlægges i stedet et bredere køns- og samfundsteoretisk informeret anerkendelsesperspektiv, kan man få øje på nogle forsøgsvisse udvidelser af interessevaretagelsen, som synes at have et potentiale for at forbinde sig til centrale dimensioner i sosu'ernes identitets- og meningsdannelse. Artiklen peger på, at fagbevægelsen står overfor nogle udfordringer, hvis interessevaretagelsen for grupper som de social- og sundhedsansatte skal forfølges i et frigørende og ligestillingssøgende forandringsperspektiv.

Denne artikel beskæftiger sig med ligelønsproblematikken baseret på en anerkendelsesteoretisk analyse af forløbet omkring overenskomstfornyelsen på det offentlige område i 2008 (OK08). Valget af den teoretiske optik har baggrund i indsigter fra nogle empiriske studier af identitets- og meningsdannelsen blandt social- og sundhedsmedarbejdere i den danske hjemmepleje, gennemført i 2006¹. Studierne viste, at medarbejderne var bærere af, hvad den tyske kritiske teoretiker Axel Honneth benævner som krænkelsererfaringer (Honneth 2006). Disse var i centrale henseender

knyttet til nogle stærke uretfærdighedsfor-nemmelser med udspring i oplevelser af omsorgsarbejdets og kvindekønnets ned-vurderede status i den samfundsmæssige arbejdsdeling.

Analyserne viste imidlertid også, at medarbejderne var fanget i en form for orienteringsmæssig usikkerhed og ambivalens, når de skulle vurdere mulighederne for at ændre på forholdene. Var det overhovedet rimeligt at hævde særlige krav til løn- og anerkendelsesmæssig opvurdering af det kvindeudførte, reproduktive arbejde? Og hvis ja, ud fra hvilke kriterier kunne disse

krav til opvurdering hævdes, og hvor og hvordan burde kampen rettelig føres?

Under OK08 blev det tydeligt, at disse spørgsmål ikke blot var vanskeligt håndterbare blandt medarbejderne i hjemmeplejen. Kickstartet af sosu'ernes overraskende arbejdsnedlæggelse i Holstebro 2007, viste FOA efterfølgende en markant vilje til moralsk diskussion af legitimiteten i sosu'ernes aktuelle bundplacering i det offentlige løn- og stathierarki, hvad der imidlertid blev mødt med modstand fra flere sider. Her ved blev scenen sat for et spektakulært og politiseret forløb, hvor fagforeningsledere, arbejdsgivere, arbejdsmarkeds- og ligestillingsforskere samt politikere kastede sig ind i diskussioner af spillereglerne for arbejdskampe i regi af den danske aftalemodel.

De ligestillingspolitiske dimensioner heri træder med en anerkendelsesteoretisk optik tydeligt frem, hvis man – som Honneth opfordrer til – studerer *de sociale kampes moralske grammatik*. Det var denne grammatik, sosu'erne i det omtalte projekt fra 2006 følte sig fanget af, mens det omvendt kan siges, at forløbet omkring OK08 foldede grammatikkens moralske dimensioner ud.

En udløber af OK08 forløbet blev som bekendt nedsættelsen af en Lønkommission, der fik til opgave at udrede en række problemstillinger i forhold til løn, køn, uddannelse og fleksibilitet i den offentlige sektor (Lønkommissionen 2010, 34). Kommissionen offentliggjorde sin redegørelse herom i foråret 2010 og konkluderer bl.a:

“Derudover tenderer løndannelsen i de centrale overenskomstforhandlinger mod at reproducere de hidtidige lønrelationer i den offentlige sektor. Dermed risikerer løndannelsen i den offentlige sektor at komme ud af takt med den værdisætning af bestemte kompetencer, der sker på arbejdsmarkedet og i samfundet generelt, ligesom lønrelationerne gradvist risikerer at komme ud af

takt med den løbende opgaveudvikling og opgaveglidning i den offentlige sektor, der i stigende grad betoner sammenhængende opgaveløsning på tværs af fag. Lønkommissionen konstaterer samlet, at løndannelsen i den offentlige sektor inden for sine grundlæggende rammer er kendetegnet ved en række udfordringer i forhold til den fremtidige udvikling af den offentlige sektor, hvis sektoren skal bevare sin attraktivitet og kunne rekruttere og fastholde dygtige engagerede og kompetente medarbejdere og ledere, der tager ansvar og vil medvirke til at forny sektoren” (Lønkommissionen 2010, 35).

Hvad der nærmere skal forstås ved disse generelle, konkluderende bemærkninger er åbent for fortolkning. Alligevel bidrager konklusionen til at spidsformulere de spørgsmål, som danner omdrejningspunkt for fremstillingen. For hvad er det for en udvikling i 'værdisætningen', som aftalemodellens reproduktion af lønrelationer synes at være ude af takt med? Og hvilke 'udfordringer' skal adresseres mere præcist, hvis målet om at rekruttere og fastholde kvalificeret arbejdskraft skal nås? Nærværende artikel har til formål at yde et bidrag til diskussionen herom. Forfølges problemstillingen med afsæt i de empiriske studier – baseret på en fænomenologisk eftersporing af intentionalitetsstrukturer i sosu'ernes meningsdannelse – må den synsvinkel anlægges, at disse spørgsmål ikke kan behandles hver for sig. Analysen viser nemlig, at sosu'ernes interessestrategiske anerkendelsesbehov er uadskillelige fra deres oplevelse af arbejdets mening og værdi i såvel subjektivt som samfundsmæssigt perspektiv. Identitets- og meningsdannelsen går så at sige konstant på tværs af de institutionelt samfundssatte, adskilte kontekster for interessefølgelse (henregnet til aftalesystemet) og velfærdsmål (henregnet til det parlamentariske politiske system). Artiklen undersøger,

om der gennem et anerkendelsesteoretisk blik på sosu'ernes kamp kan kastes nyt lys over, hvad der skal til, hvis interessevaretagelsen skal udvikles i dialog med de fremvoksende krav, som presser sig på blandt de ansatte på social- og sundhedsområdet.

Artiklen er bygget op således, at der først introduceres kort til nogle empiriske indsigter i meningsdannelsen blandt social- og sundhedsansatte, som viser behovet for interessestrategisk nytænkning, hvis sosu'ernes krænkelserfaringer skal afløses af bæredygtige anerkendelsesrelationer. Herefter perspektiveres udvalgte begivenheder under OK08 forløbet i et anerkendelsesteoretisk lys. Der trækkes her grundlæggende på inspirationen fra Honneth, men også den canadiske samfundsteoretiker Charles Taylor inddrages undervejs til belysning af forandringer i de subjektive betingelser for meningsdannelse og den pluralisering af retfærdighedsforestillinger, som præger det moderne samfunds sociale kampe. Endelig inddrages også den amerikanske teoretiker Nancy Fraser, idet hun med et stærkere institutionelt og socio-økonomisk blik tilbyder analytiske greb, som indkredser nogle af de modsætninger, som sosu'ernes anerkendelseskamp er indlejret i. Artiklen afrundes ved en opsamling af, hvilke forhold som må tages i betragtning, hvis ligestillingskampen skal forfølges i dialog med de forandringskrav, som kvindefagene har formået at sætte på dagsordenen.

Sosu'ernes erfaringer og arbejdsværdier

Den empiriske indsigt vedrørende social- og sundhedsarbejdet, som jeg trækker på, stammer som sagt fra undersøgelser af meningsdannelsen blandt en gruppe sosu'er i hjemmeplejen. Gennem studier af sosu'ernes selv- og omverdensfortolkning har jeg fået indblik i, hvordan krænkelserfaringer og

uforløste retfærdighedsfordringer præger de ansatte på omsorgsområdet (Gleerup 2010). Det er oplevelser, som på strukturelt plan får sit udtryk i højt sygefravær samt markante rekrutterings- og fastholdelsesproblemer (Christiansen m.fl. 2002; Borg m.fl. 2005; Andersen, Nielsen 2006; Liveng 2007).

Konteksten for undersøgelsen var et toårigt udviklingsprojekt, der kan karakteriseres som et empowerment-projekt². Analysen af medarbejdernes orienteringer viste for det første, at medarbejderne havde svært ved at *bestemme fagligheden*, idet de oplevede, at udførelse af praktiske og hverdagslige plejeopgaver ikke kunne defineres som rigtigt arbejde. Omvendt ønskede de at anlægge et helhedsperspektiv i arbejdsindsatsen med udspring i borgerens behov, hvad der inkluderer et meget bredt spektrum af livsopretholdende opgaver. De oplevede imidlertid, at en række forhold stod i vejen for et helhedsorienteret syn på arbejdet. Det gælder dels konsekvenser af moderniseringspolitiske tidsstyrings- og dokumentationstiltag, som ifølge sosu'erne opsplitter og mekaniserer arbejdet på måder, som modvirker helhedsblikket. Dels gælder det problemstillinger knyttet til faggrænsekampe mellem forskellige faggrupper inden for omsorgsfeltet, som skaber modsætninger mellem strategiske mål for statusmæssig opvurdering og behovet for at anlægge et helhedsperspektiv i arbejdsudførelsen. Endvidere viste analysen, at medarbejderne følte sig stadig mere *udgrænsede fra deltagelse i diskussions- og beslutningsprocesser* om arbejds indhold, tilrettelæggelse og udvikling. Oplevelsen af ikke at kunne gøre faglighed, erfaringer og arbejdsværdier gældende som medindflydelse syntes at underminere det faglige selvværd og oplevelsen af mening i arbejdet. Endelig viste analysen, at medarbejderne var stærkt berørte af den *løn- og statusmæssige bundplacering*, som de oplevede, omsorgsarbejdet og de ansatte på området

på uretfærdig vis var ramt af. Effekten heraf udtryktes særligt i frustrationerne over den konstante mangel på kompetent arbejdskraft, til skade for både kvalitetssikringen af arbejdet og for de fastansattes trivsel i dagligdagen. Hertil kom, at sosu'erne ikke oplevede, at der i omverdenen er forståelse for konsekvenserne af den u hensigtsmæssige retning, arbejdsområdet synes at udvikle sig i. Sosu'erne følte sig forrådt af såvel medier som politikere. End ikke deres faglige organisation – vurderede de – kunne støtte dem i forsvaret for det meningsfulde arbejde og en fornuftig tilrettelæggelse af dets udførelse. Derfor endte mange af sosu'ernes ellers engagerede og idérige diskussioner om mulige forbedringer ofte i sarkastisk og modløs distancering til de omfattende moderniseringstiltag, som præger udviklingen på området.

For at forstå de dilemmaer og indre modsætninger, som sosu'erne i empowermentprojektet blev fanget i, er det nødvendigt at overskride det lokale arbejdspladsperspektiv og anlægge et samfundsteoretisk og magtkritisk analyseperspektiv. Herved kan sammenhænge mellem sosu'ernes betingelser for meningsdannelse og potentielle handleperspektiver for øget indflydelse afdækkes, uden at være begrænset af de konkrete bindinger, som projektet gav. Et kritisk teoretisk afsæt, der som anerkendelsesteorien søger at sammentænke forholdet mellem subjektiv meningsdannelse og dynamikkerne i samfundets sociale kampe, kan give fortolkningsmæssige uddybninger, der kan forfølge sporene i de konkret oplevede problemstillinger – eller som Honneth har udtrykt det: via den kritiske teori kan man forfølge immanensens transcendent dimensioner, således som det faktisk også skete reelt, da forløbet omkring OK08 udfoldede en række af de problemstillinger, som deltagerne i empowermentprojektet halvandet år tidligere forsøgsvist havde tematiseret³.

Et afsæt i Honneths anerkendelsesteori

Honneths videreførelse af den kritisk teoretiske tradition består i en socialfilosofisk genfortolkning af spørgsmålet om, hvilke basale dynamikker, der betinger identitetsdannelsen, og hvordan disse virker strukturerende ind på de samfundsmæssige sociale kampe og forandringsprocesser. Honneth tager afsæt i, at anerkendelse er et socialontologisk menneskeligt behov og en afgørende betingelse for vellykket identitetsdannelse. Han opererer med et differentieret anerkendelsesbegreb, der relateres til forskellige sfærer i den sociale verden. Den første anerkendelsesform er den ubetingede anerkendelse, der kan gives i intimsfæren, dvs. i familien og de nære venskaber, og som kan give subjektet *selvtillid*. Den anden anerkendelsesform er den retlige, som gives i det samfundsmæssige retsfællesskab, gennem hvilket subjektet kan få *selvrespekt*. Den tredje anerkendelsesform er den sociale eller kulturelle, som gives i de fællesskaber, individet deltager i, og som er betingelsen for, at subjektet kan udvikle *selvværd* (Honneth 2006).

Til disse anerkendelsesformer beskriver Honneth korrelerende ringeagtsformer, som kan spærre for vellykket identitetsdannelse. I forlængelse af denne differentiering af anerkendelsesbehov og -sfærer fortolker Honneth den samfundsmæssige udvikling som forankret i en moralsk drevet anerkendelseskamp, hvor subjekter og grupper erhverver identitet i deres forsøg på at udjævne utakten i de samfundsmæssigt satte anerkendelsesformer og anerkendelsesbetingelser. Denne proces betegner Honneth *social kamp* og han opfordrer til, at den moralske grammatik heri gøres til genstand for samfundsvidenskabelig analyse. Gennem en sådan undersøgelse kan man med Honneths begreber udforske *anerkendelsesbehovets teleologi*, dvs. udviklingspotentialer, og

det er infrastrukturene herfor, jeg søger at belyse ved at forfølge spændingerne i sosu'ernes meningsdannelse i en videregående analyse af OK08 forløbet. Med Honneths ord kan man på den måde forfølge 'immanensens transcendens'.

Det særlige ved OK08

OK08 forløbets særlige karakter og resultat har baggrund i et komplekst samspil af forskellige/samvirkede faktorer, hvoraf nogle selektivt udvalgte i det følgende skal belyses⁴. Når OK08 er interessant at fortolke anerkendelsesteoretisk, så skyldes det ikke mindst, at FOA her for alvor tog hul på en værdipolitisk kamp for øget anerkendelse af sosu'erne, hvad der også indebar et angreb på eksisterende traditioner og rationaler internt i fagbevægelsen. FOA satte sig som mål at opnå et markant og særskilt lønløft til sosu-gruppen, hvad der blev kæmpet for gennem en udvidelse af arenaerne for forhandling, således at disse også kom til at omfatte den offentlige opinion og det parlamentariske system⁵. FOA søgte med slogan som 'Mandeløn til kvindefag' at udvide interessekampen ved at forankre forhandlingsmålene og argumentationen i moralske krav om ligestilling af kønnene i såvel løn- som anerkendelsesmæssig henseende. Med ligestillingskravet var det ikke primært spørgsmålet om lige løn for lige arbejde, FOA rettede fokus mod, men i stedet spørgsmålet om legitimiteten i kønsrelaterede lønforskelle mellem forskellige faggrupper og arbejdsområder og disse forskelles sammenhæng med det kønsopdelte arbejdsmarked. Målet om løn- og anerkendelsesmæssig opvurdering af omsorgsarbejdet blev endvidere argumenteret frem med henvisning til en almen velfærdspolitisk nødvendighed, herunder behovet for at gøre arbejdsområdet mere attraktivt i rekrutterings- og fastholdelsesmæssig henseende.

En helt afgørende begivenhed, som forud og ganske overraskende syntes at kickstarte det specielle OK08 forløb, fandt sted i Holstebro i forsommeren 2007, idet sosu-assistenten og -hjælperen i ældreplejen nedlagde arbejdet. Den udløsende årsag var personaleflugt fra hjemmeplejen. Initiativtageren Jannie Pedersen forklarede til pressen, hvordan stadigt flere kollegaer søgte over i private firmaer, hvor de f.eks. som uaglærte på en vinduesfabrik tjente betydeligt mere end de uddannede sosu-arbejdere, hvis arbejdsvilkår var præget af stort samfundsansvar, skæve arbejdstider og underbemanding (Jacobsen & Pedersen 2008). Arbejdsnedlæggelserne spredte sig efterfølgende til i alt 72 kommuner. Sosu'erne krævede øget anerkendelse af arbejdets værdi og vandt befolkningens sympati. Meningsmålinger viste stor opbakning til de strejkendes lønkrav, samt parathed til at finansiere lønløftet gennem skattestigninger (Jacobsen & Pedersen 2008, 6). Herved var der allerede forud for forhandlingerne rejst en politisk dagsorden, som umiddelbart tog sig ud som en fordel for sosu'erne.

Med Hegeliansk inspiration er Honneths forklaring på den sociale kamp, sosu'erne hermed tog initiativ til, forankret i antagelsen om, at det er *moralsk indignation* snarere end *forudgivne interesser*, der driver værket. Social kamp opstår, når individuelle ringeagtserfaringer fortolkes som en hel gruppes typiske nøgleoplevelser, hvorved de bliver det handlingsledende motiv til et kollektivt krav om nye anerkendelsesrelationer (Honneth 2006, 209). Hvor traditionelle, interessebaserede tilgange opererer med en konfliktmodel, som definerer *kampen om goderne*, forudsætter en anerkendelsesteoretisk konfliktmodel, at de sociale kampes dynamik har baggrund i *organisering af kollektiv indignation*. Herved kan sociale kampe føres tilbage til grupperes kollektive erfaring af nægtelse af anerkendelse eller rettighe-

der. I forlængelse heraf må en anerkendelsesteoretisk analyse af social kamp medfortolke de intersubjektive betingelser for personlig integritet (Honneth 2006, 213). Begge tilgange kan bidrage med væsentlige indsigter og må supplere hinanden.

Aktuelt er den moralanalytiske konfliktmodel imidlertid trængt af den interesseorienterede konfliktmodel, og det vil altid være et empirisk spørgsmål, siger Honneth, om der er tale om en social konflikt, der foregår efter *interesseforfølgelsens rationalitet* eller efter, hvad han kalder *den moralske reaktionsdannelse*s logik (Honneth 2006, 213). Honneth peger på, at en del forskning i sociale og politiske bevægelser har været hæmmet af kun at se interessedillet, og derfor ikke har haft blik for de sociale kampes moralske grammatik. Problemstillingen er da også blevet tematiseret i fagbevægelsen. Allerede tilbage i 2007 skrev den dengang kommende LO formand Harald Børsting f.eks. i en kronik i dagbladet *Information* selvkritisk om, hvordan den økonomistiske interessepolitiske rationalitet nok har skygget for varetagelse af medlemmernes behov for respekt og anerkendelse og for at kunne yde, hvad de selv oplever som en meningsfuld og nyttig arbejdsindsats (Børsting 2007). Dilemmaer herom gjorde sig også stærkt gældende i empowermentprojektet, hvor deltagerne i forsøg på at formulere en fagpolitisk strategi, der tog højde for mangfoldigheden i deres identitets- og meningsdannelse, havde svært ved at udrede og forene forandringsønsker båret af interesser, hhv. moralsk indignation. Ofte førte rådvildheden herover til, at medarbejderne vendte blikket selvkritisk indad – mens man omvendt kan sige, at problemstillingen under Holstebrostrejkerne og OK08 fik et kollektivt styrkende udadvendt udtryk. Man kan således med Honneths begreber sige, at sosu'erne ved de indledende strejker nok argumenterede ud fra den umiddelbart

til rådhedværende 'interesseforfølgelsens rationalitet', men i mere grundlæggende forstand trak på – og appellerede til – 'den moralske reaktionsdannelse' s logik'. Denne sammenblanding blev imidlertid mødt af massiv kritik under OK08, hvor kvindefagenes moralske argumentation for en ny retfærdighed – på tværs af køn og sektorer – ikke uventet blev søgt imødegået som sammenblanding af argumentationsformer og illigitim politisering af interessedillet.

FOAs strategiske udvidelse af forhandlingsarenaen

Politiseringen af OK08 har ikke kun baggrund i sosu'ernes aktion og FOAs opfølgning herpå. Det skyldes også ændringer i rammerne for forhandlingssillet, initieret af regeringen. Især strukturreformen indebærer en centralisering i den magtpolitiske infrastruktur, der ændrede betingelserne for det kommunale/regionale selvstyre og herved også grundlaget for parternes forhandlinger på det offentlige område. FOA erkendte på et tidligt tidspunkt, at kombinationen af skattestop og strukturreformens magtcentralisering til Christiansborgniveau reelt satte de decentrale arbejdsgeveres rolle som forhandlere ud af kraft. FOA henvendte sig derfor direkte til regeringen, på daværende tidspunkt repræsenteret ved finansminister Lars Løkke Rasmussen. Først gennem trepartsforhandlinger om kvalitetsreformen og siden under overenskomstforhandlingerne. Herved fik også de øvrige politikere øjnene op for, hvordan roller og rettigheder med centraliseringsreformerne havde forskudt sig, hvad der åbnede for, at partierne bød ind med forskellige forslag af økonomisk karakter. Graden og karakteren af Christiansborgpolitisk involvering i forhandlingerne er således også med til at karakterisere OK08 som et anderledes forløb, idet politikere fra højre til venstre i

Folketinget 'bed på FOAs snøre' og gik ind i diskussioner om en mulig tilførsel af særlige midler til lønløft på sosu-området (Due Madsen 2008; Jacobsen & Pedersen 2008).

At trække forhandlingstemaer ind på Christiansborg var ikke blot udtryk for en taktisk manøvre til udvidelse af forhandlingsarenaen. Det indebar også en politisering af forhandlingsindholdet i en ny kontekst. Ved hjælp af de teoretiske begreber kan man sige, at FOA ved at spille anerkendelseskampens normative fordringer om nye retfærdighedsparadigmer for distribution af anerkendelse ind i spillet på tværs af hidtidige rationalitetsformer og sfæredelinger, så initieres et vanskeligt håndterbart opbrud i arbejderbevægelsens traditionelle orienteringsmønstre. Arbejderbevægelsen har historisk organiseret sig efter den borgerlige offentligheds sfæredeling, således som den er blevet beskrevet af bl.a. Habermas. Socialdemokratiet har varetaget bevægelsens interesser i forhold til staten, fagbevægelsen har været den afgørende aktør i forhold til arbejdsmarkedet, og foreninger som f.eks. AOF har varetaget de kulturelle og dannelsesmæssige opgaver. I Honneths anerkendelsesteori er den borgerlige offentligheds tre sfærer blevet omformuleret til tre arenaer for anerkendelseskampe, og det er disse tre anerkendelsesdimensioner, FOA tager livtag med på tværs af de traditionelle sfærer og organisatoriske arbejdsdelinger.

Slagsmålet om partsautonomien

FOAs strategi gav som sagt anledning til kritik fra arbejdsgiverside og fra traditionelt magtfulde dele af fagbevægelsen. Den massive afvisning af politiseringer i spillet om løndannelsen blev argumenteret ud fra advarsler om erosion af partsautonomien. Herved blev der taget afstand fra FOAs værdipolitiske argumentation for ombrydninger i de jobhierarkiserende strukturer, som

parterne historisk har etableret konsensus om. Sosu'ernes inddragelse af værdi- og velfærdspolitiske argumenter i lønkampen blev i den venlige ende af kritikskalaen vurderet som udtryk for manglende skelneevne i forhold til, hvor hvilke kampe retteligt skal føres og af hvem og på hvilke måder. Mere kritisk blev FOAs køns- og velfærdspolitiske perspektiveringer af gældende forhandlingsbetingelser anklaget for at bringe selve modellen for partsautonomi i fare. Balladen herom aktualiserer Honneths forklaring på opgaven, når man foretager en anerkendelsesteoretisk analyse af de sociale kampe moralske grammatik:

“Således forudsætter undersøgelsen af sociale kampe en analyse af den moralske konsensus, der inden for en samfundsmæssig kooperationsammenhæng uofficielt regulerer, hvordan rettigheder og pligter skal fordeles mellem de herskende og de beherskede” (Honneth 2006, 214).

Med et anerkendelsesteoretisk afsæt kan man anføre, at det, som under OK08 blev truet eller udfordret, ikke var den danske model i sig selv, men i stedet den implicite (kønnede) moralske konsensus i modellens infrastruktur, gennem hvilken anerkendelse af såvel socio-økonomisk som kulturel karakter aktuelt defineres og distribueres. Det var netop denne uofficielle moralske regulering, der holdt deltagerne i empowermentprojektet fanget i en uløselig konflikt mellem, hvad der kunne betragtes som kvindearbejde og almindeligt arbejde, men som det efterfølgende forløb under OK08 fremtvang en eksplicitering af.

Teoretiske perspektiver fra Taylor

Til fortolkning af baggrunden for, at sosu'erne under OK08 initierede, hvad man med Honneths optik kan kalde en ny social

kamp, kan den canadiske retfærdighedsteoretiker Charles Taylor inddrages. Taylor belyser i et idehistorisk perspektiv, hvordan synet på subjektet med opkomsten af det moderne samfund kendetegnes af en selvstændiggørelse, hvorved betingelserne for subjektiv og kollektiv identitets- og meningsdannelse gradvist personliggøres, ligesom succeskriterierne for vellykket identitetsdannelse individualiseres (Taylor 2008, 18). Med demokratiets egalitære værdier og gradvise udvikling opstår et *ligeværdspolitisk individ- og samfundsideal*, som også fører til udvidelse af de dårligst stillede klassers forventningshorisont i forhold til livets muligheder. Ligeværdsliberalismen, som Taylor også benævner den, kræver den formelle ligebehandling af alle individer, men forholder sig ikke til idealets indlejring i et grundlæggende ulige socio-økonomisk samfundssystem, hvis struktur den herved bidrager til reproduktion af. Ligeværdsidealet fremprovokerer således selv sin modsætning i form af en ny *forskelspolitik*, hvor minoritetsgrupper, der føler sig forfordelt under ligeværdspolitikens standarder, kræver kompensation (Taylor 2008, 27). Forskelspolitikens fortalere vil – eksempelvis gennem positiv særbehandling – hævde og opvurdere nedvurderede grupper, så de kommer i øjenhøjde med samfundets øvrige borgere. Efter en sådan nivellering er det hensigten at opløse særhensynet og gå tilbage til ligeværdspolitikens forskelsblinde princip. Logikken i denne tankegang udspiller sig bl.a. i kredse inden for den feministiske tradition, hvor der f.eks. argumenteres for midlertidig positiv særbehandling af kvinder gennem kønskvotering, som skal bane vejen for mere ligelig repræsentation af kønnene i forskellige traditionelt mandsdominerede fora. En forskelspolitisk argumentation genfindes også under OK08, hvor FOA i forsøget på opvurdering af social- og sundhedsområdet

stiller krav om et særligt engangslønløft til kvindefag for at bringe dem på niveau med sammenlignelige, men mandsdominerede og bedre lønnede fag. Her er tanken, at et forskelspolitisk indgreb kan udligne en historisk udviklet og kønnet ulighed én gang for alle, hvorefter en forskelsblind ligeværdighedspolitik imidlertid kan genetableres som afsæt for den fremtidige løndannelse.

Hvor ligeværdspolitikens fortalere anklager forskelspolitikken for illegitim hævdelse af gruppespecifikke krav på majoritetsgruppens bekostning, er den omvendte argumentation, at de standarder, som ligeværdighedspolitikens fortalere hævder som forskelsblindt og værdineutralt udgangspunkt, i realiteten udvisker eller krænker minoritetsgruppers særlige behov. Taylor argumenterer for, at dynamikkerne i disse politikkers sammenstød afspejler en stigende diversitet i subjekternes forventningshorisonter og retfærdighedsforestillinger, og med den globale tendens mod multikulturalisering og værtdipluralisering bliver det tiltagende vanskeligt at samstemme forventningshorisonter. Herved aktualiseres også spørgsmålet om indholdsbestemmelsen af grundlæggende historisk integrative, kollektive normer om retfærdighed og solidaritet for fagbevægelsen som sådan.

Under OK08 kan man med Taylors begreber sige, at ligeværd- og forskelspolitikens forskellige retfærdighedsrationaler stødte sammen, da FOA angreb den etablerede konsensus om aftalemodellen som et kønsblindt værktøj for distribution af løn og anerkendelse. FOA anklagede således majoritetssamfundets afvisning af det forskelspolitiske løft for reelt at være en legitimering (og opretholdelse) af et kvindeundertrykkende system.

Til yderligere fortolkning af samspillet mellem herskende moralske værdier og strukturelle rammer for anerkendelseskamp kan også Nancy Fraser inddrages.

Teoretiske perspektiver fra Fraser

Fraser uddyber det analytiske blik for anerkendelseskampens vilkår ved at pege på, at den moralske anerkendelseskamp ikke kan fortolkes løsrevet fra dens socio-økonomiske grundbetingelser. Hendes analyse tager afsæt i problemstillinger knyttet til, hvad hun betegner som opkomsten af en kulturalistisk anerkendelsespolitik som med orientering mod *identitet, forskel og kulturel dominans* gradvist erstatter eller fortrænger de socio-økonomiske fordelingskampe med fokus på *interesse, udbytning og fordeling* (Fraser 2008). Fraser argumenterer for, at der må udvikles en kritisk teori om anerkendelse, der nok tager 'forskellens politik' med sig, men kun i de udgaver, som kan udvikles og samspille med lighedens socialpolitik. Med et Fraser-perspektiv på OK08 må det udforskes, hvordan 'identitetspolitikken' og 'fordelingspolitikken' aktuelt interagerer og virker konkurrerende eller bekræftende for hinanden.

Man kan, ifølge Fraser, skelne mellem omfordelings- og anerkendelsespolitikkerne som to forskellige retfærdighedsparadigmer. I takt med at klasseidentiteterne er svækket, er der opstået nye sociale bevægelser på tværs heraf, og disse grupper stiller skarpt på, hvad de oplever som uretfærdigheder. Tilsvarende sonderer Fraser mellem to forskellige forståelser af (u)retfærdighed. På den ene side den socio-økonomiske uretfærdighed, som er rodfæstet i samfundets politiske økonomiske struktur, hvor det handler om udbytning, marginalisering og forarmelse, og på den anden side en kulturel uretfærdighedsform, som er symbolsk og forankret i, hvad hun kalder sociale repræsentations-, fortolknings- og kommunikationsmønstre (Fraser 2008, 61). Det handler her om kulturel dominans, ikke-*anerkendelse* og ringeagt, der virker som stratificeringsmekanismer på det kulturelle plan. Fraser beskriver, hvordan forholdet mellem kulturelle normer og institutionelle

rammer kan virke negativt selvforstærkende for visse befolkningsgrupper:

"Kulturelle normer med en uretfærdig slag-side i forhold til visse befolkningsgrupper institutionaliseres i staten og økonomien, mens fattigdom forhindrer en lige deltagelse i skabelsen af kulturen, i offentlige aktiviteter og i hverdagslivet. Resultatet er ofte en ond cirkel af kulturel og økonomisk underkastelse" (Fraser 2008, 63).

Fraser udpeger to forskellige strategier overfor uretfærdighedsformerne. Midlet mod økonomisk uretfærdighed er kort fortalt omfordeling⁶. Midlet mod kulturel uretfærdighed er en form for kulturel eller symbolsk forandring, i hvilken ringeagtede grupper opvurderes (Fraser 2008, 63).

Grupper, der er ramt af både kulturel og socio-økonomisk undertrykkelse, definerer Fraser som *bivalente kollektiviteter*, og netop sosu'erne kan som gruppe betegnes som sådan. For bivalente grupper er samtidig hævde af krav om anerkendelse og krav om økonomisk retfærdighed imidlertid problemfyldt, fordi de tenderer mod at underminere hinanden:

"Krav om anerkendelse fremsættes tit på den måde, at man henleder opmærksomheden på – eller ligefrem skaber – en bestemt gruppes formodede specificitet, hvis værdi dernæst bekræftes. Derved har disse krav en tendens til at befordre gruppedifferentiering. Omfordelingskrav fordrer til gengæld ofte en fjernelse af økonomiske arrangementer, der underbygger gruppespecificiteten. (Et eksempel kan være feministiske krav om en op-hævelse af den kønsmæssige arbejdsdeling) Dermed er de tilbøjelige til at fremme gruppers afdifferentiering" (Fraser 2008, 64).

Med Fraser betegnes forholdet som omfordelings-*anerkendelsesdilemmaet*, og hun

opholder sig ved konsekvensen for de grupper, der *både* har behov for anerkendelse og omfordeling og derfor har brug for at hævde og benægte deres specificitet på én og samme tid. En sådan bivalent gruppe er som sagt sosu'erne, fanget i anerkendelses- og omfordelingsdilemmaet. Når sosu'erne skal påpege uretfærdighederne afledt af den kulturelle nedvurdering af kvinder, må kvindekønnets værdi hævdes. Når uretfærdighederne angående manglende økonomisk ligestilling på arbejdsmarkedet skal bekæmpes, gælder det omvendt om at sætte kønnets struktureringsfunktion ud af kraft.

Under OK08 udfoldede omfordelings- og anerkendelsesdilemmaet sig som en diskussion om, hvorvidt det i virkeligheden var 'det ene eller det andet', sosu'erne kæmpede for. Eksempelvis bragte *Weekendavisen* interview med forskere, der fremførte, at det, som sosu'erne i virkeligheden kæmpede for, var kulturel anerkendelse og ikke lønforbedringer. Det, som drev de strejkende, var således ikke vreden over den lave løn, men frustration over, at arbejdet ikke blev værdsat samt frustrationer over, at ringe arbejdsvilkår stod i vejen for udførelse af en meningsfuld arbejdsindsats. Helle Hedegaard Hein, som ved CBS forsker i sundhedsprofessioner, anførte eksempelvis, at de strejkende i forvirring eller mangel på andre handlemuligheder blandede deres arbejdslivsfrustrationer ind i lønkampens sfære, hvorved man kunne beskrive lønkravet som en projektion af arbejdsmiljøfrustrationer og som en psykologisk kompensationsstrategi (Pedersen 2008). Ræsonnementet følger i udgangspunktet de grundlæggende dimensioner i sosu'ernes anerkendelseskamp, men med en henvisning til de herskende strukturer ender de med at blive kategoriseret som psykologiske reaktionsformer.

Sociolog og anerkendelsesteoretiker Rasmus Willig fra Roskilde Universitet lagde

omvendt i sin forklaring vægt på, at den danske aftalestruktur er forankret i industrisamfundets rationalitetsformer, og at den ikke har udviklet sig i tidssvarende dialog med det moderne vidensamfund og de subjektivitetsforandringer, som har fundet sted (Jensen 2008)⁷.

De to synspunkter har trods deres forskellighed det fælles træk, at de reflekterer og eksponerer samspillet mellem de *herskende strukturer* og de *underliggende værdiforestillinger*, hvad der ud fra en anerkendelsesteoretisk synsvinkel er hovedproblemstillingen, når der er tale om bivalente gruppers anerkendelseskamp, og denne problemstilling blev under forløbet bragt op til overfladen. Den i lønrelationerne iboende moralske grammatik kom tydeligt til udtryk i, hvad man kan kalde diskursen om 'kvinders særlige kærlighed til omsorgsarbejde'. Gennem denne italesættelse forklares det, at kvinder bevidst og frivilligt vælger det lavtlønnede arbejde pga. dets personlige værdi for dem – som kvinder⁸.

Med Frasers fortolkningsoptik in mente kan man sige, at der i denne argumentationsfigurs moralske bagtæppe gemmer sig en kulturalistisk køns-essentialisering, idet arbejdets historiske oprindelse som ulønnet kvindeudført arbejde i intimsfæren fungerer som naturlig forklaring på en kønnet sektoropdelt arbejdsdeling, baseret på en særlig kvindelig (historisk eller genetisk) afledt lyst og egnethed for opvask og omsorg. Det var bl.a. denne opfattelse, sosu'erne i empowermentprojektet ikke kunne komme fri af, hvad der kan ses som eksempel på, hvordan kulturel og økonomisk underkastelse kan virke gensidigt fastholdende som et anerkendelses- og omfordelingsdilemma. Imidlertid blev der under OK08 diskussionerne rejst kritisk spørgsmålstejn ved denne kønnede forklaring på kvindernes motiv for beskæftigelse i omsorgsfeltet.

Affirmative eller transformative forandringsstrategier?

Fraser's metode til at overskride omfordelings- og anerkendelsesdilemmaet består i en demokratisering af deltagelsesbetingelser. Ved at lægge vægten på udvikling af deltagelsesbetingelser handler det hverken om at opvurdere særlige kulturelle værdier og egenskaber eller om at afdifferentiere grupper, men om at give alle ens deltagelsesbetingelser⁹. Om et sådan mål kan nå afhænger af, om der med Fraser's terminologi tages afsæt i affirmative eller transformative forandringsstrategier.

Affirmative strategier er kendetegnet ved, at de modvirker uretfærdigheder uden at bringe uorden i den underliggende struktur, som frembringer disse (Fraser 2008,74). Der er tale om indsatser, som grundlæggende anerkender spillereglerne, men korrigerer lidt i distribution af eksempelvis løn og anerkendelse. Det kan under OK08 forhandlingerne f.eks. være, når FOA opnår en skævvridning i lønmidlernes fordeling eller når der forhandles supplerende 'bløde pakker' hjem for at afbøde effekten af den aktuelle fordelingsnøgle. Transformative strategier er omvendt kendetegnet ved at korrigere de underliggende strukturer, hvilket under OK08 var tilfældet med FOAs angreb på principperne i den overordnede fordelingsnøgle. Forskellen består således i, om indsatser rettes mod at kompensere virkninger eller angribe årsager.

Bivalente grupper repræsenteres ikke, når deres interessevaretagere trækker på affirmativt forankrede strategier. Kun transformative strategier orienteret mod bevægelse af de generative mekanismer i den aktuelle infrastruktur for distribution af løn og anerkendelse kan åbne for forandringer, gennem hvilke kvindernes ringeagtserfaringer kan forfølges i et ligestillingsperspektiv. En sådan kamp fordrer, at interessevaretagelsen tager form af en politiseret kulturkamp

understøttet af strukturelle reorganiseringer i deltagelsesbetingelser. En sådan kombineret politisering og strukturel reorganisering regnede deltagerne i empowermentprojektet ikke som et realistisk scenarie, men perspektiverne heri blev efterfølgende åbnet under OK08, hvor sosu'ernes appel om at anerkende omsorgsarbejdets værdi og de heraf afledte krav til positiv særbehandling gennem særskilt lønløft blev mødt positivt af befolkningen – hvad der åbnede nye veje for FOAs interessevaretagelse. Med Fraser blik på FOAs strategi udvides analyseperspektivet til de samfundspolitiske arenaer, hvor transformative processer har potentielle muligheder.

Hvor Honneth og Taylor støtter os i at se forbindelsen mellem den subjektive orientering og de bredere sociale og samfundskulturelle forhold, der bidrager Fraser med et større fokus på, hvordan de kulturelle og statusmæssige kampe er forbundet med samfundsmæssige magtforhold og disses historiske institutionaliseringer.

Barrierer for anerkendelsesdrevet interessekamp

Et eksempel på strukturel indlejring af moralsk konsensus i aftalesystemet knytter sig til den såkaldte reguleringsordning, der har betydning som barriere for sosu'ernes anerkendelseskamp. Det skyldes for det første, at reguleringsordningen har til formål at regulere lønudviklingen i det private og det offentlige i forhold til hinanden, således at det private område til enhver tid er lønførende (Due Madsen 2008). Herved blokeres således for, at særlige samfundsmæssige hensyn kan begrunde, at bestemte offentlige grupper på bestemte områder – generelt eller i tidsbegrænsede perioder – kan være lønførende¹⁰. Der er i reguleringsordningens princip således indlejret en a priori prioritering af det produktive arbejde, som

henføres til det private område, over det reproduktive arbejde, som alt overvejende udføres i offentligt regi. Den tekniske indramning af et politisk sat princip gør det svært for FOA at arbejde med forskelspolitiske mål for socio-økonomisk omfordeling på tværs af sektorer. Med andre ord begrænser ordningen mulighederne for at sætte nye retfærdighedskriterier i spil i anerkendelseskampen og at gøre sådanne gældende i lønforhandlinger. Det er imidlertid netop den hierarkiske placering af det produktive arbejde over det reproduktive, som sosu'erne i empowermentprojektet sloges med og som sosu'erne i Holstebro anfægtede, da de problematiserede legitimiteten i, at ufaglærte på en vinduesfabrik lønnes højere end de uddannede sosu'er i ældreplejen.

Ligeværdsidealets forsvar for en procentbaseret lønstigning

En yderligere faktor, som lægger pres på det interne solidariske fællesskab, handler om, at det i de senere år er blevet skik og brug i KTO fællesskabet, at lønstigningerne organiseres i procenter. Det betyder de facto, at lønstigninger er højere for højtlønnede end lavtlønnede, hvad der efter FOAs mening gennem årene øger en uretfærdig lønspredning, der holder sosu'erne nede i den samfundsmæssige anerkendelseskamp, idet lønniveauet afspejler den statusmæssige indplacering i jobhierarkiet. FOAs alternativ til en procentuel stigningspolitik er en nominel politik, hvor stigningerne udregnes i kroner og øre, hvad der på sigt mindsker lønspredningen mellem grupperne¹¹.

Frasers sondringer mellem affirmative henholdsvis transformative forandringsstrategier bidrager her med analysepotentialer til identifikation af FOAs vanskelige forhandlingssituation. Fortolkes procentprincippet ud fra Frasers og Taylors per-

spektiver kan man sige, at det i ly af ligeværdsidealet indeholder en affirmativ reproduktion og skærpelse af den socio-økonomiske ulighed, der rammer de bivalente kollektiviteter hårdest. Hvor FOA gennem den moralske argumentation anfægter de socio-økonomiske hierarkiers legitimitet, dér er den generelle linje i fagbevægelsen imidlertid kendetegnet ved en grundlæggende accept af ligeværdsidealet som retfærdighedsparadigmatisk udgangspunkt for anerkendelsesdistribution. Denne grundindstilling er som ovenfor beskrevet strukturelt indarbejdet i aftalemodellen, hvorved såvel de praktiske handlemuligheder som de moralske argumenter for forskelspolitisk varetagelse af de bivalente kollektiviteters interesser lukkes af. Sosu'erne er henvist til at acceptere deres bundplacering i det løn- og statusmæssige hierarki, da de af fagbevægelsens flertal accepterede affirmative betingelser for distribution af anerkendelse ikke kan kompenseres. Det er disse dimensioner i sosu'ernes arbejdskamp, som et anerkendelsesteoretisk analyseperspektiv kan frilægge og eksponere til videre diskussion. Samtidig kaster de i tilbageblik lys over, hvorfor FOA valgte at forfølge den forskelspolitiske strategi ind i den parlamentariske arena. For med Frasers begreber kan man sige, at aftalemodellens aktuelle indretning ikke muliggør, at bivalente grupper kan omsætte krænkelsererfaringer og uretsforømmelser i lønforhandlingen. Det reproduktive arbejdes kulturelle nedvurdering objektiviseres i reguleringsordningen, og effekten forstærkes af det kønsopdelte arbejdsmarked, hvor de beskæftigede i det offentlige primært er kvinder.

Kvindernes relativt sene indtræden på arbejdsmarkedet i kombination med fagets historiske udspring fra ulønnede kvindeopgaver i intimsfæren er nogle af årsagerne til, at kvinder inden for omsorgsarbejde i forhold til mænd er bagud i lønkampen¹². Are-

naen for lønkampen er principielt defineret af et kønsblindt ligeværdsideal, der fordrer ens spilleregler for de faglige organisationer – uanfægtet de reelt ulige udgangsbetingelser i form af klassesdeling og kulturhistorisk formidlet kvindeundertrykkelse. Det forhold, at aftalemodellens indretning principielt er kønsblind, betyder således, at den reelt cementerer og reproducerer de uligheder, som samfundet trods ligeværdsideal er historisk politiske grunde er kendetegnet ved. Det er her, affirmative strategier viser deres utilstrækkelighed, hvis målgruppen for interessevaretagelse er lavtlønnede offentligt ansatte kvinder.

Fælles fodslag eller hver sin vej?

Aftalesystemets spilleregler begrænser også FOA i de forskelspolitiske bestræbelser, idet særlige lønløft til enkeltgrupper skal finansieres af de øvrige grupper i forhandlingsfællesskabet. De store forhandlingsfællesskaber som KTO fordrer derfor stærk intern enighed om mål og midler, fordi aftalerne væves sammen og betinger hinanden. Under OK08 fik ordningen den paradoksale konsekvens, at de faglige organisationer ikke kunne eller ville støtte FOAs lønkamp, men i stedet vogtede på hinanden i det forhandlingspolitiske fællesskab. Samfundspolitiske argumenter for særlige lønløft som f.eks. hensynet til rekrutteringskrisen i ældreplejen eller kompensation for et historisk køns- og kulturelt betinget lønmæssigt efterslæb kan således kun vanskeligt bringes forhandlingsstrategisk i spil, da de – uden indholdsmæssig sammenhæng i øvrigt – får usolidariske konsekvenser for de andre grupper¹³. Den anerkendelseskamp, som sosu'erne i empowermentprojektet afmægtigt førte med sig selv, men som med OK08 blev udadvendt, har dermed fremkaldt et hovedspørgsmål for fagbevægelsen: Hvad betyder solidaritet og retfærdighed

anno 2010 – og hvad er det fælles værdipolitiske grundlag for interessevaretagelse? Det er den hidtil svage fælles fortolkning heraf, som begivenhederne i OK08 forløbet eksponerer, hvad der yderligere forstærkes af, at først sundhedskartellet og siden Ingeniørforbundet har valgt at bryde ud af KTO/AC fællesskaberne og gå enegang.

For sosu'erne fungerer reguleringsordningen således direkte som en forhandlings-teknisk barriere for deres mål om særskilt lønløft og indirekte som et bolværk mod udfordring af spillereglerne for distribueret anerkendelse. Ombrydningstiltag vil blive (og blev) opfattet som illegitime og usolidariske angreb på ligeværdsidealet. Det er præcis denne fælde af dobbelt og gensidigt forstærkende undertrykkelse af både socio-økonomisk og kulturel karakter, som Fraser i analysen af omfordelings- og anerkendelsesdilemmaet advarer om, at de bivalente kollektiviteter kan blive fanget i. Hun peger i forlængelse heraf på faren for, at den indre sammenhæng i undertrykkelsesformerne udviskes, når strategierne til forandring forankres i en kulturalistisk identitetsmodel. Det vil i dette tilfælde sige, hvis diskussionerne om den socio-økonomiske omfordelings legitimitet gøres op som et kønsensialiseret spørgsmål om kvinders særlige egenskaber for f.eks. reproduktivt arbejde, hvorved strategien kan angribes for at være en selvtilstrækkelig hævde af bestemte 'kvindelige fortrin' på andre gruppers bekostning. En anden negativ omkostning ved at argumentere ud fra en ren kulturalistisk identitetsmodel kan ifølge Fraser være, at det fører til hævde af gruppespecifitet på en måde, som hypotiserer kulturelle træk i grupper af mennesker. Med udtrykket tingsliggørelse beskriver Fraser tendensen til, at de interne magtkampe om at bestemme, f.eks. i en kulturelt defineret gruppe, sløres af hensyn til positioneringen ift. omverdenen, og herved er der fare for dan-

nelse af repressive miljøer. Fraser giver som eksempel udsatte minoritetsgrupper, som pga. ydre pres skærper de interne sammenholdskrav og herved blokerer for kritisk udforskning af eksempelvis interne patriarkalske kulturformer. Faktisk er det en lignende kritik, de strejkende under OK08 anfører, når de og deres repræsentanter hævder, at fagbevægelsens stærke (mandlige) ledere – med henvisning til kampen mod modparten og aftalemodellens overlevelse – fordrer internt sammenhold, som udgrænser kritik af patriarkalske træk i bevægelsens interne kultur og kønssyn.

Konklusion

FOAs offensive forsøg på at tage bestik af en række ændringer i forhandlingsbetingelserne bestod for det første i på utraditionel vis at søge indflydelse på forhandlingerne om kvalitetsreformen. På grund af samarbejdets nyskabende karakter var der endnu ikke institutionaliserede spilleregler for fordeling på dette felt og derfor et vist spillerum for forskelspolitiske bestræbelser. Da trepartforhandlingerne nok kunne tilvejebringe forbedringer af uddannelses- og arbejdsmiljømæssig karakter, men ikke kunne røre ved løndannelsen, og ministeren ikke lod sig rokke, var FOA henvist til at prøve at overtale de øvrige forbund i KTO til at acceptere en markant intern skævvridning af rammen til fordel for sosu'erne. Da de øvrige forbund ikke ville strække sig så langt som FOA ønskede, orienterede FOA sig mod det parlamentariske system. Resultatet var, som Anders Bondo i rollen som ny KTO formand udtrykte det, tåleligt, idet den økonomiske forringelse for de øvrige grupper først kunne mærkes på tredje decimal (Due Madsen 2008)¹⁴. Sosu'erne måtte lide den tort i medierne at blive defineret som tabere, og avisen *Politiken* ironiserede over, at resultatet af de 8 ugers dyre konflikt

efter skat højest ville række til en lille fadøl (Jacobsen & Pedersen 2008, 51).

Rejser man spørgsmålet om, hvilke resultater forløbet omkring OK08 har ført til, afhænger svaret imidlertid af, ud fra hvilket perspektiv forløbet analyseres. Betragtes resultaterne af FOAs strategiske nyorienteringer i et traditionelt interesseperspektiv, kan man sige, at de konkrete forbedringer af sosu'ernes løn- og arbejdsforhold var beskedne, ligesom FOAs strategimæssige udfordringer af spillereglerne for arbejdskamp fik store omkostninger i form af interne konflikter i fagbevægelsen. Hertil kommer, at såvel politikere som arbejdsmarkedsforskere og repræsentanter for private arbejdsgiverorganisationer angreb FOA for, gennem valget af en moralsk forankret argumentation, at underminere selve grundstrukturen i den danske aftalemodel, hvis indretning parterne historisk har udviklet konsensus om. Arbejdsmarkedsforskerne Jesper Due og Jørgen Steen Madsen antydede da også, ved at kalde et forskningsnotat om forløbet 'Den store illusion – eller stor ståhej for ingenting', at konflikten var en spildt indsats (Due Madsen 2008).

Vurderes OK08 forløbet imidlertid ud fra et anerkendelsesteoretisk perspektiv, så kan der konkluderes knap så entydigt negativt om forløbets kort- og langsigtede effekter. I et anerkendelsesteoretisk perspektiv kan man se forløbet som et udtryk for, at sosu'erne og deres fagforening udfordrede anerkendelseskampens præmisser eller underliggende værdigrundlag, og at de udvidede terrænet for de kampe, der skulle føres, så der kunne arbejdes med de komplekse dybder i medlemmernes, dvs. sosu'ernes krænkelserfaringer på nye måder. Selvom man på baggrund af OK08 langt fra kan sige, at der har udviklet sig nye bæredygtige magtpolitiske infrastrukturer, som vidtgående imødekommer immanente anerkendelseskrav i sosu'ernes identitets- og meningsdannelse, og

selvom man heller ikke kan hævde, at OK08 har ført til styrkelse af sosu'ernes medindflydelse på arbejdets udvikling, så viser analysen alligevel, hvad man med sprogligt lån fra empowermentforsker John Andersen kan kalde potentielt 'sporskabende udvidelser af dagsordenen' for interessevaretagelse i et tættere samspil med medlemmernes reelle ønsker og behov (Andersen 2005). I et anerkendelsesteoretisk perspektiv lyder det helt grundlæggende evalueringsspørgsmål nemlig, om vi ud fra forløbet kan identificere bevægelser i den moralske grammatik for distribution af anerkendelse på måder, som fremmer sosu'ernes ligeværdige deltagelse i kampen herom. Her kan man hævde, at sosu'erne og FOA gennem en transformativt eksperimenterende strategi lykkedes med at fremtvinge en principiel diskussion om legitimiteten i de herskende antagelser om kvinders underlegne position på arbejdsmarkedet, og herunder nedvurderingen af det reproduktive arbejdes samfundsmæssige værdi, og at de gjorde det på måder, som stillede en række fundamentale spørgsmål til begrænsningerne i de herskende strukturer for interessevaretagelse. I et Fraserperspektiv med blik for bevægelse af den magtpolitiske infrastruktur og tendenser til udvikling af nye institutionaliseringer kan man se nedsættelsen af Lønkommissionen som et resultat, som kvindefagene nu to år

senere kan begynde at høste udbyttet af – problemet går ikke væk. Endelig kan man med Taylor sige, at fagbevægelsen på baggrund af forløbet må erkende det værdipolitiske fællesskabs svage led, hvad der er først skridt på vejen for, at der kan udvikles nye integrative fælles syn på basale værdier om solidaritet og retfærdighed.

Hvor arbejderbevægelsen historisk har gennemført en gradvis uddifferentiering af politik til det parlamentariske system og lønforhandlinger til det faglige system, så synes der med kvindefagernes offensive politisering i offentligheden at blive åbnet for nye, mere integrerede infrastrukturer for en genpolitisering af fagbevægelsens værdipolitiske identitetsgrundlag.

En sådan potentiel udvidelse af arenaen for diskussions- og beslutningsprocesser var netop, hvad der blev åbnet for under overenskomstforhandlingerne i 2008, hvor et uforudset samspil mellem lokale strejker og politisering af centrale forhandlinger satte nye relationsmuligheder på dagsordenen, gennem hvilke spørgsmålet om sammenhænge mellem køn, løn, identitet og social status kunne formuleres på nye måder. Og i et ligestillingsperspektiv sikkert vigtigst af alt: Der blev skabt en tættere sammenhæng mellem medlemmernes oplevede anerkendelsesbehov og deres interesseorganisationers forsøg på varetagelse heraf.

NOTER

- 1 De empiriske studier er blevet til som led i mit phd projekt, og analyserne er udfoldet i afhandlingen *Kritik og forandring. En anerkendelsesteoretisk analyse af social- og sundhedsmedarbejderes identitets- og meningsdannelse i arbejdslivet* (Gleerup 2010).
- 2 Målet med projektet, som var initieret af et samarbejde mellem AOF og den lokale FOA afdeling, var kort fortalt at støtte sosu'erne

i at udvikle faglig selvtillid, fremme deres medbestemmelse i arbejdslivet samt gennem offentlighedssøgende aktiviteter at styrke omsorgsarbejdets samfundsmæssige anerkendelse og status.

- 3 Jeg er i relation til spørgsmålet om 'immanensens transcendens' inspireret af den danske anerkendelsesforsker Rasmus Willig, Roskilde Universitet, som i bogen *Til forsvar*

- for kritikken (Willig 2007) beskæftiger sig uddybende med spørgsmålet.
- 4 En sådan selektiv belysning indebærer, at en lang række væsentlige begivenheder og karakteristika ved forløbet udelades af fremstillingen. For en mere bredspektret beskrivelse henvises til forskningsnotatet *OK2008 Den store illusion – eller stor ståhej for ingenting* udarbejdet af Jesper Due og Jørgen Steen Madsen ved Forskningscenter for Arbejdsmarkeds- og Organisations Studier (FAOS), Sociologisk Institut, KU (Due & Madsen 2008) samt forskningsnotatet *FOA og den danske model: et forskningsprojekt om overenskomst 2008* udarbejdet af Kurt Jacobsen og Dorthe Pedersen, CBS, på bestilling fra FOA (Jacobsen & Pedersen 2008). Nærværende fremstilling trækker på rekonstruktion og forløbsanalyse fra disse rapporter, omend jeg gen- eller viderefortolker materialet i et anerkendelsesperspektiv. Endvidere henvises undervejs til Dorte Steenberg, næstformand i Dansk Sygepleje Råd, som i et debatindlæg: "Når kvinder strejker..." (Steenberg 2009) diskuterer netop de temaer vedr. køn, ligestilling og anerkendelse, som er centrale omdrejningspunkter i fremstillingens fortolkninger.
 - 5 I konflikten deltog også Sundhedskartellet og BUPL. I analysen rettes fokus primært mod at perspektivere FOAs strategier for varetagelse af sosu'ernes interesser.
 - 6 Fraser samler en række relativt forskellige redskaber så som: omfordeling af indkomster, reorganisering af arbejdsdelingen, demokratisering af beslutningsprocesser om samfundsmæssige investeringer o. lign. under en betegnelse: omfordeling.
 - 7 Begge forskere blev interviewet i to artikler om strejkens baggrund af hhv. Ina Kjøge Pedersen (Pedersen 2008) og Jesper Vind Jensen (Jensen 2008) i Weekendavisen nr. 18. d. 30. april 2008.
 - 8 En nærmere analyse heraf er blandt andet foretaget af næstformand i Dansk Sygeplejeråd Dorte Steenberg, som i et debatindlæg "Når kvinder strejker..." (Steenberg 2009) samler og analyserer en række udsagn fra betydningsfulde aktører under OK08 med henblik på kritisk diskussion af de implicite kønspolitiske præmisser, som den danske model hviler på.
 - 9 Med inspiration fra Max Weber peger Fraser på, at statusforskelle knytter sig til ulighed i deltagelsesbetingelser i samfundsfællesskabet, som igen er knyttet til såvel de kulturelle som de økonomiske uligheder (Fraser 2008).
 - 10 Omvendt er det samtidig et politisk princip, at den offentlige lønudvikling ikke må sakke for meget bagud, og der reguleres derfor altid med 80 % af lønforskellen i de samlede lønstigninger på de to hovedområder (Due & Madsen 2008, 4).
 - 11 Tidligere har fagbevægelsen haft en lønpolitik med nominelle og procentvise stigninger i kombination, ligesom man også i perioder har benyttet sig af en solidaritetspolitik, hvor forhøjelserne 'gik på omgang' (Due & Madsen 2008, 17).
 - 12 Fagbevægelsens egen aktie i udviklingen af kønnede strukturer på arbejdsmarkedet uddybes af omfangsmæssige årsager ikke i nærværende artikel. For en interessant belysning af kønsspørgsmålets rolle internt i fagbevægelsen henvises til Birger Steen Niensens artikel "Arbejde og demokrati – politisk dannelse i dag" (Nielsen 2000).
 - 13 Der er dog i KTO strukturen mulighed for i nogen udstrækning at foretage en intern skævvridning af rammen til bestemte gruppers fordel, ligesom der er mulighed for at tilvejebringe goder, som forhandles uden for rammen. Der er her tale om affirmative løsninger med begrænset effekt, som FOA imidlertid ikke ville spises af med.
 - 14 Ifølge KL's beregninger var prisen for forliget med FOA ca. 37 mio. kr., mens FOAs beregninger sagde 117 mio. Uanset hvilke beregninger, der kommer tættest på den reelle udgift til forliget, så er der tale om en rammesprængning af nærmest symbolsk karakter, når forbedringen for den enkelte sosu-medarbejder regnes ud i kr. og øre (Due Madsen 2008).

REFERENCER

- Andersen, John (2005): *Handlingsorienteret socialforskning – om empowermentperspektivet*, Research paper no. 7/05, Roskilde, Research Papers from the Department of Social Sciences, Institut for Samfundsvidenskab og Erhvervsøkonomi, Roskilde Universitetscenter.
- Andersen, Jørgen Goul & Jeppe Agger Nielsen, (2006): *Hjemmehjælp – mellem myter og virkelighed*, Odense, Syddansk Universitetsforlag.
- Borg, Wilhelm m.fl. (2005): *Psykisk arbejdsliv i ældreplejen. Baseret på en spørgeskemaundersøgelse*, FOR-SOSU rapport 4, København, AMI.
- Børsting, Harald (2007): Den individuelle revolution, Kronik i *Dagbladet Information* d. 16. oktober 2007.
- Christiansen, Jørgen Møller m.fl. (2002): *Hjemmeplejen i en omstillingstid. Personalets syn på omstillingerne og på fremtiden – belyst ud fra en spørgeskemaundersøgelse. Delrapport 1*, København, Københavns kommunes BST og Center for Alternativ Samfundsanalyse (CASA).
- Due, Jesper & Jørgen Steen Madsen (2008): *OK2008 Den store illusion – eller stor ståhej for ingenting*, Forskningsnotat udarbejdet for Mandag Morgen.
- Fraser, Nancy (2008): Fra omfordeling til anerkendelse? – retfærdighedens dilemmaer i en postsocialistisk tidsalder, i Michael Hviid Jacobsen & Rasmus Willig (red.): *Anerkendelsespolitik*, Odense, Syddansk Universitetsforlag.
- Gleerup, Janne (2010): *Kritik og Forandring. En anerkendelsesteoretisk analyse af social- og sundhedsarbejderes identitets- og meningsdannelse i arbejdslivet*, Ph.d.-afhandling, Forskerskolen i Livslang Læring, Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning, Roskilde Universitet.
- Honneth, Axel (2006): *Kamp om anerkendelse*, København, Hans Reitzels forlag.
- Jacobsen, Kurt & Dorthe Pedersen (2008): *FOA og den danske model: et forskningsprojekt om overenskomst 2008*, Frederiksberg, Copenhagen Business School Press.
- Jensen, Jesper Vind (2008): Anerkendelsesfixet, i *Weekendavisen*, 18. 30. april, 2008.
- Liveng, Anne (2007): *Omsorgsarbejde, subjektivitet og læring. Social- og sundhedselevs orientering mod omsorgsarbejdet og deres møde med arbejdets læringsrum*, Ph.d.-afhandling, Forskerskolen i Livslang Læring, Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning, Roskilde Universitet.
- Lønkommissionen (2010): *Løn, køn, uddannelse og fleksibilitet. Sammenfatning og konklusion*, København, Lønkommissionen.
- Nielsen, Birger Steen (2000): Arbejde og demokrati – politisk dannelse i dag, i Ida Bering, Jens Christian Nielsen & Finn M. Sommer (red.): *Ude af trit? Forandringer i arbejdsliv og fagforeningsuddannelse*, Forskningsprojektet Arbejdsliv, læringsmiljøer og demokratisering, Frederiksberg, Roskilde Universitetsforlag.
- Pedersen, Ina Kjøgøx (2008): Flere hænder, i *Weekendavisen*, 18. 30. april 2008.
- Steenberg, Dorte (2009): Når Kvinder strejker..., i *Kritisk Debat*, maj 2009.
- Taylor, Charles (2008): Anerkendelsespolitik, i Michael Hviid Jacobsen & Rasmus Willig (red.): *Anerkendelsespolitik*, Odense, Syddansk Universitetsforlag.
- Willig, Rasmus (2007): *Til forsvar for kritikken*, København, Hans Reitzels Forlag.

Janne Gleerup, cand. mag., ph.d., er postdoc ved Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning, Roskilde Universitet
e-mail: gleerup@ruc.dk